Internetdan foydalanish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va raqamli huquqiy madaniyat

Qobulova Sarniyoza

Andijon davlat pedagogika instituti

2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada internetdan foydalanish madaniyati, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va raqamli huquqiy madaniyatning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati yoritilgan. Internetdan xavfsiz va oqilona foydalanish, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, kiberfiribgarlikdan saqlanish hamda raqamli muhitda inson huquq va erkinliklarini ta’minlash masalalari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: internet, raqamli huquqiy madaniyat, shaxsiy ma’lumotlar, axborot xavfsizligi, raqamli savodxonlik, kiberxavfsizlik, kiberfiribgarlik.

Abstract: This article explores the importance of internet usage culture, personal data protection, and digital legal culture in modern society. It analyzes issues related to the safe and responsible use of the Internet, protection of personal data, prevention of cyber fraud, and ensuring human rights and freedoms in the digital environment.

Keywords: Internet, digital legal culture, personal data, information security, digital literacy, cybersecurity, cyber fraud.

Internetdan foydalanishda eng avvalo xavfsizlik qoidalariga amal qilish muhim. Foydalanuvchi noma’lum havolalarni ochmasligi, ishonchsiz manbalardan fayllarni yuklab olmasligi va begona shaxslarga o‘z akkauntlarining parollarini bermasligi kerak. Bundan tashqari, turli saytlarda ro‘yxatdan o‘tishda xizmatning ishonchliligiga e’tibor qaratish lozim. Internetdagi axborotlarning barchasi ham ishonchli bo‘lavermaydi. Shuning uchun muhim ma’lumotlarni bir nechta ishonchli manba orqali tekshirish, yolg‘on yoki tasdiqlanmagan xabarlarni boshqalarga tarqatmaslik raqamli madaniyatning muhim qismidir. Shaxsiy ma’lumotlar — insonni bevosita yoki bilvosita aniqlash imkonini beradigan ma’lumotlardir. Masalan, ism-familiya, telefon raqami, yashash manzili, elektron pochta manzili, fotosuratlar va ayrim hollarda moliyaviy ma’lumotlar shaxsiy ma’lumotlar qatoriga kirishi mumkin.

Internetdan foydalanishda bunday ma’lumotlarni ehtiyotkorlik bilan saqlash kerak. Kuchli va takrorlanmaydigan parollardan foydalanish, imkon qadar ikki bosqichli autentifikatsiyani yoqish, ijtimoiy tarmoqlardagi maxfiylik sozlamalarini tekshirish foydalanuvchi xavfsizligini oshiradi. Shuningdek, bank kartasi ma’lumotlari, parollar, tasdiqlash kodlari kabi maxfiy ma’lumotlarni begona shaxslarga yubormaslik kerak. Firibgarlar ko‘pincha o‘zlarini bank, tashkilot yoki boshqa ishonchli xizmat vakili sifatida ko‘rsatib, foydalanuvchidan maxfiy ma’lumotlarni olishga urinishi mumkin.

Raqamli huquqiy madaniyat — insonning internet va raqamli texnologiyalardan foydalanishda o‘z huquq va majburiyatlarini bilishi, qonunlarga rioya qilishi hamda boshqa foydalanuvchilarning huquqlarini hurmat qilishidir. Internetda ham real hayotdagi kabi qonun va axloq qoidalariga amal qilish zarur. Boshqa insonni haqorat qilish, uning shaxsiy ma’lumotlarini ruxsatsiz tarqatish, mualliflik huquqini buzish yoki noqonuniy kontentdan foydalanish salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Raqamli muhitda muloqot qilayotganda boshqalarning fikrini hurmat qilish, kamsituvchi yoki haqoratomuz so‘zlardan foydalanmaslik, yolg‘on ma’lumotlarni tarqatmaslik va internetdagi harakatlar uchun mas’uliyatni his qilish muhimdir. nternet ta’lim olish, xorijiy tillarni o‘rganish, kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish va yangi imkoniyatlarni izlash uchun katta manba hisoblanadi. Internetdan haddan tashqari foydalanish vaqtni behuda sarflash, zararli axborot ta’siriga tushish yoki kiberfiribgarlik qurboniga aylanish kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Yoshlar internetdan foydalanish vaqtini to‘g‘ri rejalashtirishi, foydali va ishonchli manbalarni tanlashi hamda o‘z raqamli iziga e’tibor berishi lozim. Internetga joylashtirilgan ayrim ma’lumotlar uzoq vaqt davomida saqlanib qolishi mumkin. Shu sababli har qanday surat, izoh yoki postni joylashtirishdan oldin uning kelajakdagi oqibatlari haqida o‘ylash kerak. Internetdan foydalanish huquqi globallashuv sharoitida inson huquqlarining ajralmas qismiga aylanib bormoqda, ammo uning amalda qo‘llanishi infratuzilma, qonunchilik va xalqaro standartlarga mosligiga bog‘liq.

Internetdan foydalanish erkinligi asosiy inson huquqlaridan biri sifatida xalqaro miqyosda tan olingan. BMT Inson huquqlari bo‘yicha kengashi ham bu huquqni alohida rezolyutsiya bilan mustahkamladi. Internetdan foydalanishga bo’lgan huquqning asosiy jihatlariga to’xtalib o’tadigan bo’lsak, Xalqaro miqyosda BMT 2016-yil rezolyutsiyasi va 2017-yil so‘rovlari shuni ko‘rsatadiki, Internet erkinligi asosiy inson huquqi sifatida e’tirof etilgan. Fransiya, Gretsiya, Kosta-Rika kabi davlatlar bu huquqni konstitutsiyaviy darajada qo‘llab-quvvatlaydi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29-moddasida har kim axborotni izlash, olish va uni tarqatish huquqiga egaligi belgilangan. Bu huquq internet orqali ham amalga oshiriladi. Internetda inson huquqlari, jumladan, so‘z va axborot erkinligi, shaxsiy ma’lumotlar himoyasi, axborotga erkin kirish va uni tarqatish huquqlari muhim o‘rin tutadi. Internetdan foydalanishda ham inson huquqlari cheklanmagan emas: davlat va jamiyat manfaatlari, boshqa shaxslarning huquqlari, davlat siri va qonun bilan belgilangan boshqa cheklovlar mavjud.

Xususan, noqonuniy axborot tarqatilishi taqiqlanadi va bu xalqaro huquqiy normalarga mos ravishda tartibga solinadi. Internetda inson huquqlari – zamonaviy jamiyatda axborot izlash, olish va

tarqatish, so‘z erkinligi, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish kabi asosiy huquqlarning “raqamli” ifodasidir. Davlatlar bu huquqlarni konstitutsiyaviy va qonuniy asosda kafolatlashga intilmoqda. Internet tarmog‘ida inson huquq va erkinliklarini amalga oshirish va himoya qilishning o‘ziga xos xususiyatlari milliy darajada yo‘qligi yoki yetarli darajada tartibga solinmaganligi qayd etilgan. Ushbu muammoni hal qilish uchun ushbu sohadagi qonunchilikni takomillashtirish, xususan, qonunchilik shakllari va chegaralarini birlashtirish taklif etilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, internet zamonaviy jamiyatda axborot olish, bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish, muloqot qilish hamda turli xizmatlardan foydalanish uchun muhim vositaga aylandi. Shu bilan birga, raqamli muhitdan foydalanish jarayonida shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, axborot xavfsizligini ta’minlash va qonun talablariga rioya qilish alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Toshkent davlat yuridik universiteti o‘qituvchisi: Qudratillayev Jaxongir- Internetdan foydalanishning huquqiy tartibi.

2.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.

3.O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-547-son, 2019-yil 2-iyul.

4.O‘zbekiston Respublikasining “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. 560-II-son, 2003-yil 11-dekabr.